

Кравченко Л., Васищев В. Структура загальнопедагогічної культури майбутніх офіцерів (на матеріалах Національної гвардії України). Вища школа: науково-практичне видання. № 7 (180). 2019. С. 19-25.

УДК 355.237:355.318.1(477):008

Любов Кравченко

*д.п.н., професор, професор кафедри культурології та методики викладання культурологічних дисциплін
Полтавського національного педагогічного
університету імені В. Г. Короленка*

Володимир Васищев

*підполковник, старший викладач кафедри військово-соціального
та психологічного забезпечення,
Національної академії Національної гвардії України*

СТРУКТУРА ЗАГАЛЬНОПЕДАГОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ (НА МАТЕРІАЛАХ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ)

У статті охарактеризовано сутність і структуру загальнопедагогічної культури майбутніх офіцерів: гуманістично-педагогічну позицію у ставленні до підлеглих, здатність бути вихователем; психолого-педагогічну компетентність і розвинене педагогічне мислення; освіченість у сфері предметів бойової та спеціальної підготовки та оволодіння педагогічними технологіями; досвід творчої педагогічної діяльності, уміння обґрунтовувати власну педагогічну діяльність як систему, здатність розробляти авторські освітні проекти; культуру професійної поведінки, способи саморозвитку, уміння саморегуляції власної діяльності, культуру міжособистісного спілкування. Доведено, що військово-педагогічна праця вимагає від офіцера компетентності і високого професіоналізму, глибокого знання мети і завдань підготовки підлеглих, уміння знайти й оптимально сконструювати відповідний навчальний матеріал, логічно, чітко й доказово його викласти. Для військового педагога важливим є вміння використовувати при необхідності різні допоміжні й технічні засоби, зразково демонструвати виконання бойових нормативів і педагогічно доцільні взаємовідносини з особовим складом,

розвивати у підлеглих бажання самостійно набувати необхідні знання й навички.

Ключові слова: майбутні офіцери, професійна підготовка, Національна гвардія України, загальнопедагогічна культура військових фахівців.

Постановка проблеми. На всіх етапах функціонування провідних сфер суспільства (виробництва, культури, науки, освіти, військової справи) України актуальною є проблема формування і розвитку професійної культури керівників (командирів) та врахування особливостей становлення особистості кожного майбутнього офіцера як компетентного, відповідального, здатного до постійного самовдосконалення фахівця з досконалим світоглядом, розвинутим мисленням, високими загальнолюдськими цінностями. Нині країна гостро потребує військових командирів, спроможних вирішувати комплекс завдань роботи з особовим складом, здатних неперервно нарощувати власний потенціал і практичний педагогічний досвід у складних умовах сучасного інформаційного суспільства та реальних бойових дій на сході країни. Проблему загальнопедагогічної культури майбутніх офіцерів як вихователів, педагогів, наставників для військовослужбовців нині вважають системною організаційно-управлінською, психологічною та військово-педагогічною проблемою.

Аналіз досліджень і публікацій. Вітчизняні й зарубіжні вчені тлумачать поняття «культура» як багатоманітне, яка може трактуватися в зв'язку з контекстами вживання. Культуру в широкому сенсі на засадах культурологічного наукового підходу розглядаємо як сукупність усіх видів перетворювальної діяльності людини і суспільства, а також результати цієї діяльності. У вузькому сенсі загальнопедагогічна культура – це система освіти і виховання як специфічне втілення спадкоємності суспільних надбань людства з метою соціалізації особистості, її професійної підготовки і всебічного гармонійного розвитку в житті та обраній професійній сфері. Така культура забезпечує сталий розвиток фахівця; їй притаманні освітні закономірності з опорою на військові звичаї та традиції.

Проблематиці підготовки майбутніх офіцерів до роботи з особовим складом присвячені праці Ю. Аллерова, С. Бабака, Є. Башкатова, В. Довбні,

О. Каверіна, А. Пожидаєва, С. Полтарака, І. Роліна, С. Стародубцева, О. Флоріна, М. Шаповала та ін. Заслужують на увагу та впровадження у військових підрозділах аспекти, що розкриваються в педагогічних дослідженнях вітчизняних та зарубіжних учених В. Бондаря, В. Воронцової, Л. Даниленко, Б. Жебровського, В. Каплінського, Л. Кравченко, О. Пехоти, Т. Сущенко та ін. Питання змісту педагогічної культури особистості розглядали І. Іванова, С. Королюк, А. Мар'яненко, О. Савченко, Г. Тульчинський, В. Шепель та ін.; особливості окремих аспектів культури діючих і майбутніх офіцерів в останні роки досліджували А. Бухун, Є. Денисенко, О. Торічний, Д. Швець та ін.

Метою статті є визначення сутності структури і показників загальнопедагогічної культури майбутніх офіцерів та з'ясування її специфіки у військовій і освітній діяльності Національної гвардії України.

Виклад основного матеріалу. Національна гвардія України (НГУ) – військове формування з правоохоронними функціями, що входить до системи Міністерства внутрішніх справ України і призначене для виконання завдань із захисту та охорони життя, прав, свобод і законних інтересів громадян України, суспільства й держави від злочинних та інших протиправних посягань, охорони громадського порядку та забезпечення громадської безпеки, а також – у взаємодії з правоохоронними органами – із забезпечення державної безпеки і захисту державного кордону, припинення терористичної діяльності, діяльності незаконних воєнізованих або збройних формувань (груп), терористичних організацій, організованих груп та злочинних організацій [3].

Офіцери НГУ – це багаточисельний загін військових фахівців, який безпосередньо здійснює керівництво й управління підрозділами та займається вихованням підлеглих (роботою з особовим складом). Як у воєнний, так і в мирний час життя щогодини випробовує офіцерів на міцність, залучає до складного ланцюга людських відносин, перевіряючи етичну стійкість, волю, принциповість і чуйність до людей. Офіцерові недостатньо мати теоретичні військові знання, він має бути керівником, психологом і педагогом, здатним глибоко осмислювати життєві процеси, самостійно робити правильні висновки,

правильно впливати на формування морально-психологічного клімату у військових колективах. Реальність військової служби така, що для забезпечення виховної і військово-педагогічної функції командирові необхідно мати досить високий рівень розвитку загальнопедагогічної культури.

За своєю внутрішньою структурою загальнопедагогічна культура офіцера є сукупністю інтелектуальних умінь і навичок, сформованих та розвинутих на основі психолого-педагогічних знань, почуттів і мотивів, набутих як у процесі практичної діяльності, так і шляхом цілеспрямованого самовиховання та самоосвіти. При цьому знання, уміння та навички, мотиви і почуття діють у загальнопедагогічній культурі не відокремлено, а в функціональному взаємозв'язку як цілісна основа кожної цілеспрямованої дії офіцера [8].

Структурно загальнопедагогічну культуру офіцера можна розглядати на різних підставах, досягаючи всебічності тлумачення феномену. З позицій співвідношення духовного і практичного в культурі офіцера з повною підставою можна виділити такі рівні: світоглядний, психологічний і діяльнісний: світоглядний містить сукупність знань людини про навколишній світ, природу, суспільство і саму людину, її світогляд, погляди, переконання, спрямованість особистості; психологічний об'єднує такі характеристики особистості як почуття, переживання, симпатії, антипатії тощо, утворений під впливом соціального середовища; поведінковий, акумулює в собі навички, прийоми, способи, організаційні норми кожного виду діяльності [4]. Можна з достатніми підставами стверджувати, що загальна культура – це духовний потенціал особистості в дії, проте не говорять про високий рівень культури людини, якщо вона не має глибокої теоретичної підготовки в обраній професійній сфері, не є освіченою та компетентною.

Загальну культуру офіцера можна охарактеризувати як єдність внутрішнього (духовне багатство особистості, її знань і почуттів) і зовнішнього (ступінь їх реалізації в повсякденній діяльності) компонентів. Загальна культура офіцера цілісна й водночас багатoelementна та багатогранна; основними її складниками вважають політичну, моральну, естетичну, педагогічну культуру тощо. Політична культура офіцера НГУ як

найважливіший елемент його професійної культури існує у формі діалектичної єдності двох основних елементів – політичної свідомості та політичної поведінки. Практична сторона політичної культури офіцера НГУ безпосередньо проявляється в конкретних формах його професійної діяльності при виконанні патріотичного обов'язку із захисту Вітчизни всередині і зовні її кордонів. Моральна ж культура офіцера відображена в його ставленні до інших людей, в його поведінці з позицій добра і зла, обов'язку і честі. Естетична культура офіцера як компонент духовного світу особистості забезпечує специфічний рівень духовно-практичної, емоційно-насиченої діяльності, що відображений у створенні й перетворенні зовнішнього соціуму і самого себе на основі законів краси навколишнього світу.

Синтезуючи різні елементи свідомості і діяльності, загальнопедагогічна культура офіцера інтегрує світоглядний, етичний, професійний, інтелектуальний, емоційний, естетичний та фізичний складники культури, є складним взаємопроникненням психолого-педагогічних переконань і майстерності, загального розвитку і стану професійно-педагогічних якостей, педагогічної етики і прагнення до самовдосконалення, системи багатогранних відносин, стилю діяльності і поведінки. Об'єднуючи ці взаємообумовлені компоненти особистості, загальнопедагогічна культура збагачує, розвиває кожний із них до рівня вищого порядку. Підґрунтям педагогічної культури, її внутрішнім стержнем є світогляд офіцера. Зумовлене це тим, що світогляд особистості визначає її помисли і почуття, етичні якості і громадянську відповідальність за результати своєї праці [8].

Загальнопедагогічна культура офіцерів висвітлює їхній професіоналізм, глибоке знання загальних основ військової справи, особливостей службово-бойової діяльності Національної гвардії України, бойових властивостей і можливостей зброї та бойової техніки, що є в підрозділі, способів їх ефективного застосування, дозволяє на заняттях з особовим складом створювати близьку до реальної картину сучасного бою і на цій основі якісно розв'язувати завдання навчання й виховання підлеглих. При цьому важливо, щоб положення військової справи, що вивчаються, засвоювалися в свідомості

кожного офіцера в інтересах ефективності військово-педагогічного процесу, а відповідна практична діяльність встановлювала між теорією і практикою своєрідний інтелектуально-когнітивний і етичний зв'язок.

Іншим важливим аспектом є соціально-педагогічний, адже культура офіцера постає як явище соціальне, як сутність і характеристика особливостей педагогічної взаємодії поколінь, як засіб педагогізації військового середовища. У діяльності військових закладів вищої освіти педагогічна культура досліджується як своєрідний спосіб життя і спілкування; в індивідуально-особистісному контексті вона розглядається як вияв сутнісних властивостей особистості, професійної діяльності і спілкування офіцера.

Загальнопедагогічна культура офіцера розуміється як: система цінностей – регуляторів педагогічної діяльності; передумова, мета, засіб, інструмент педагогічної діяльності, рівень самореалізації в ній; концентроване вираження особистості офіцера [9]. Показниками найвищого рівня такої культури вважають: гуманістично-педагогічну позицію у ставленні до підлеглих, здатність бути вихователем; психолого-педагогічну компетентність і розвинене педагогічне мислення; освіченість у сфері предметів бойової та спеціальної підготовки та оволодіння педагогічними технологіями; досвід творчої педагогічної діяльності, уміння обґрунтовувати власну педагогічну діяльність як систему, здатність розробляти авторські освітні проекти; культуру професійної поведінки, способи саморозвитку, уміння саморегуляції власної діяльності, культуру міжособистісного спілкування.

Демократичні зміни в сучасному суспільстві України, які також мають місце й у військових формуваннях, зумовили відхід від авторитарних стереотипів у сфері роботи з особовим складом, що вимагає від офіцера пошуків і розробки засад, форм, методів і прийомів організації та здійснення педагогічного процесу, опанування демократичним стилем керування підрозділом. Це передбачає, що за всіх обставин комунікації та взаємодії офіцер дотримується норм моралі й педагогічної етики, демонструє гідність, доброзичливість, витримку, тактовність, повагу до підлеглих. Гуманна педагогічна позиція, психолого-педагогічна компетентність, авторизація

педагогічного досвіду концептуалізує професійну поведінку офіцера, надає йому власного педагогічного стилю.

Окрім того, що офіцер НГУ володіє особистісними рисами високої якості, у його діяльності важливе значення має також система взаємозв'язаних знань та вмінь:

а) спеціальних – знання військової справи та практичне вміння застосовувати їх;

б) педагогічних – знання дидактики, теорії виховання, усвідомлення основних аспектів навчання й виховання у системі бойової підготовки підрозділів, діагностика професійних даних особового складу, прогнозування його фахового зростання;

в) психологічних – знання психологічних основ викладання, психологічного стану підлеглих військовослужбовців і свого власного, закономірностей вікових та індивідуальних особливостей сприймання підлеглими змісту навчання;

г) методичних – знання шляхів, методів, прийомів, форм і засобів пояснення наукової інформації.

Першочергово офіцер має володіти професійними вміннями: дотримуватись логічної послідовності у подачі інформації, викладати матеріал чітко, виразно, доступно, пояснювати складні положення, виокремлювати головні моменти, викликати та підтримати інтерес військовослужбовців до предметів бойової та спеціальної підготовки.

Висновок. Отже, загальнопедагогічна культура майбутнього офіцера – це складний соціально-педагогічний феномен, який розглядають як інтегровану цілісність певних структурних компонентів особистості, що гармонійно поєднуються між собою. Офіцер НГУ мусить мати позитивне ставлення до військово-педагогічної діяльності, активне прагнення займатися нею, глибоку повагу до підлеглих, повсякденну турботу про їхній загальний і спеціальний розвиток. Офіцерові високої загальнопедагогічної культури властива етична бездоганність, в основі якої лежить дотримання норм загальноприйнятої моралі, вимог військової присяги і військових статутів. Для такого офіцера

характерні активна життєва позиція, єдність слова і справи, дисциплінованість, організованість, правдивість, скромність, працьовитість, гідна поведінка й інші позитивні етичні якості. Найважливішим показником загальнопедагогічної культури офіцера є його педагогічна майстерність, зумовлена характером військово-педагогічної праці, тією складною розумовою діяльністю, в якій відображена особистість офіцера загалом. Військово-педагогічна праця вимагає від офіцера компетентності й високого професіоналізму, глибокого знання мети і завдань підготовки підлеглих, уміння знайти й оптимально сконструювати відповідний навчальний матеріал, логічно, чітко й доказово його викласти. Для військового педагога важливим є вміння використовувати при необхідності різні допоміжні й технічні засоби, зразково демонструвати виконання бойових нормативів, педагогічно доцільні взаємовідносини з особовим складом розвивати у підлеглих бажання самостійно набувати необхідні знання й навички. Така праця характеризується постійною зосередженістю, невинними роздумами, безперервними пошуками нової інформації, ефективних шляхів і способів навчання й виховання, творчою, емоційно насиченою діяльністю, що вимагає цілеспрямованості, значних волевих зусиль, побудови власного іміджу на основі етичної привабливості офіцера-вихователя і педагога.

Список використаних джерел

1. Денисенко Є. В. Управлінська культура майбутніх офіцерів як складник загальної культури фахівців військового управління / Є. В. Денисенко // Імідж сучасного педагога. – № 8 (177). – 2017. – С. 18-20.

2. Денисенко Є. В. Рекомендації з формування адміністративно-управлінської культури майбутніх офіцерів оперативно-тактичного рівня Національної гвардії України / Є. В. Денисенко. – Полтава : ПНПУ ім. В. Г. Короленка, 2017. – 57 с.

3. Закон України «Про Національну гвардію України». – zakon.rada.gov.ua/laws/show/876-18

4. Зуєв Ю. Ф. Військова педагогіка, 2010 : URL: <http://medbib.in.ua/suschnost-soderjanie-pedagogicheskoy-kulturyi37001.html>

5. Педагогічна культура : навч. посіб. / Т. В. Лутаєв , Л. Г. Кайдалова. – Х.: НФаУ, 2013. – 156 с.
6. Педагогічна культура офіцера. : URL: http://4ua.co.ua/war/sb3ad68b5c43b89421206c36_0.html
7. Подольська Є. А. Кредитно-модульний курс культурології : навч. посіб. / Є. А. Подольська, В. Д. Лихвар, Д. Є. Погорілий. – К. : Фірма «Інкос»; Центр навчальної літератури, 2006. – 368 с.
8. Райко В. В. Формування педагогічної культури у молодих офіцерів-прикордонників / В. В. Райко. // Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. – 2010. – Вип. 3. – Режим доступу : <http://nbuv.gov.ua/UJRN/>
9. Щербань П. Сутність педагогічної культури // Вища школа України. – 2004. – №3. – С. 67-71.
10. Шевнюк О. Культурологічна освіта майбутнього вчителя: теорія і практика: монографія / О. Шевнюк // НПУ імені М. П. Драгоманова. – К., 2003. – 232 с.

Liubov Kravchenko, Vladimir Vasishchev

STRUCTURE OF THE GENERAL-PEDAGOGICAL CULTURE OF FUTURE OFFICERS (ON THE MATERIALS OF THE NATIONAL GUARD OF UKRAINE)

The article describes the nature and structure of the pedagogical culture of future officers: a humanistic-pedagogical position in relation to their subordinates, the ability to be an educator; psychological and pedagogical competence and advanced pedagogical thinking; education in the subject of combat and special training and mastery of pedagogical technologies; experience of creative pedagogical activity, ability to justify own pedagogical activity as a system, ability to develop author's educational projects; a culture of professional behavior, ways of self-development, the ability to self-regulate their own activities, a culture of interpersonal communication. It is proved that military-pedagogical work requires from the officer of competence and high professionalism, deep knowledge of the

purpose and tasks of preparation of subordinates, ability to find and optimally construct the corresponding educational material, logically, clearly and evidently to present it. For a military educator, it is important to be able to use various auxiliary and technical means, demonstrate demonstration of the performance of military standards and pedagogically appropriate relationships with personnel, and develop into subordinates the desire to acquire the necessary knowledge and skills.

Keywords: *future officers, professional training, National Guard of Ukraine, general pedagogical culture of military specialists.*